

"O gün gələcək, Araz çayının iki yərə böldüyü xalq birləşəcək, bütöv, vahid Azərbaycan olacaqdır". Bu sözləri 1986-cı il aprel ayının 11-də Azərbaycan Politeknik İnstitutunda S.Rüstəmin 80 illiyinə həsr olunmuş Yubiley tədbirində çıxışı zamanı şair ümidlə söyləmişdir.

Azərbaycan ədəbiyyatında Cənub mövzusu dedikdə, ilk olaraq, gözümüzün önünə xalq şairi Süleyman Rüstəm gəlir. Hərçənd, bu mövzuda çox ədibimiz əsərlər yazıb. Lakin bu mövzuya ən çox müraciət edən, şeirlər silsiləsi yaradan mahz S.Rüstəm olmuşdur. Bu mövzunu onun qədr ürək ağrısı ilə, poetik notlarla yazan ikinci bir ədib yoxdur, desək, yaqın ki, yanlışdır. Geniş oxucu cənublu bacı-qardaşlarımız, ədiblərimiz, eləcə də şəhərlərimiz haqqında məlumat demək olar ki, ustad sənətkarın şeirlərindən öyrənir. Haqiqətən də, S.Rüstəmin Cənub mövzusunda yazdığı əsərlər sirri açılmamış xəzinədir. Əsərlərlə tanış olduqda belə bir nəticəyə gəlmək olur ki, ədibin şah rejimi zamanı soydaşlarımızı məni münasibəti necə idisə, o, bu gün də İranda mövcud olan mollaçılıq rejimindəki münasibətlə eynilik təşkil edir.

Ömrü boyu cənub həsrətini, cənub ağrısını qəlbində gəzdirən şair hər zaman öz müqəddəs arzusunu dilə gətirirdi:

*Bir arzum da var dünyada,
Bir gün meni salıb yada,
Kitabımı Arazdakı körpü üstündən assınlar,
Gənc nəsilər unutmasın bu şairin şərtini:
Tez köçərsəm bu dünyadan*

baş daşıma yazsınlar

iki yərə parçalanmış ürayimin dərdini.

II Dünya müharibəsi illərində İranda, Cənubi Azərbaycanı əhatə edən S.Rüstəm qəddar şah rejiminin ölkədə törətdiyi fəlakətlərin acı nəticələrini gözələri ilə görmüş, milli zülmə, istibdadı qarşı geniş xalq kütləsinin etiraz səsinə dinləmiş, imperiaçılıq əleyhinə mübarizənin canlı şahidi olmuşdur.

Cənub mövzusu şairin yaradıcılığında sanki ikinci nəfəs açmışdır. Şairin bu mövzuda şeirlərini diqqətlə oxuyanda görürsən ki, onun etiraz dolu hayqırıqları həm o taydakı, həm də bu taydakı rejimə qarşı yönəlmişdir. O dövrdə belə səviyyədə şeirlər yazmaq böyük cəsarət, hüner və iradə tələb edirdi. Lakin S.Rüstəm öz həyatını təhlükəyə ataraq, bir vətəndaş kimi, xalqın mübariz oğlu kimi bu prosesdə geridə qalmadı. "O tay, bu tay", "O sahil, bu sahil", "Bakılı, Təbrizli", "Vətənin birliyi", "Bütöv millət" və s. terminlər həm dilimizin səzəri oldu, həm də beyinlərimizə, şüurumuza nüfuz etdi.

Məhz, ədib ikiyə parçalanmış ürayimin dərdini, cənub həsrətini, vahid vətən məhəbbəti ilə gözələrindən rıqət ilə gile-gile yaşın

gəlməsini bu mövzuya həsr etdiyi əsərləri nə kövrək notlarla köçürürdü. Təsədüfi deyildir ki, S.Rüstəm haqlı olaraq, o taylı, bu taylı Azərbaycanın böyük şairi adlandırılır. Arazın o tayında qanına qəltan edilən cənublu soydaşlarımızın qəlbində sağalmaq bilməyən yaraların acısını duyan şair bir zaman onlarla Xudafərinədə görüşlərini xatırlayı, Vətən torpağının tapdaqda olması ilə barışa bilmirdi:

*Tapdaq altındadır Vətən torpağı,
Hələ sağalmayıb sinəmin dağı.
Qardaş həsrətlə hər bahar çağı,
Yarası lələtək açılan mənəm!*

S.Rüstəmin Cənub mövzusunda yazdığı əsərlərinin şahı mənca, "Təbrizim"dir. Şair burada Azərbaycanın qədim paytaxtlarından biri, inqilablar beşiyi, elm, mədəniyyət, sənətkarlıq mərkəzi olan, hüsnünə, gözəlliyinə baxmaqdan doymaq mümkün olmay-

cəyi günü intizarla gözləyirdi:

*Mənin tələşimi sanmayın hədəm,
Səbəbsiz deyildir bu dərd, bu kədəm,
Təsəlli taparam bəlkə bir qədr
Ürayı yaralı Təbrizi görsəm.*

"Qafəsdən qurtulmuş yaralı şirəm" - deyən S.Rüstəm bu həsrətə, bu amansız ayrılığa son qoyulmasını dünyaya çar çəkirdi:

*Süleymanam, dözümlüyəm firqəyə,
Zaman gerek son versin bu həsrətə.
Ürayım bir xəritədir, xəritə,
Orda əziz vahid Vətən özü var.*

Vüsal həsrətlə alışıb-yanan şair bu vüsalə yetməyin bir yolunu tapa bilməməsi üçün üzüldürdü:

*Qardaşımın həyatını düşünürəm
şəhər, axşam,
Vüsalına yetmək üçün hələ
bir yol tapmamışam.*

Qan qardaşım zindandadır,

bacılığımızın, qız-gəlinlərimizin fədakarlığını da qururla qələmə alırdı:

*Ürayıma sığmayır Təbrizin qanlı yası,
Əksilmir küçələrdən coşan insan dalğası,
Qeyrətə bax, qeyrətə, nümayişdə çadrası
Al qanına boyalı bacılarımı gördüm!*

Bu, hazırda Təbrizdə, Ərdəbilə və digər şəhərlərdə ayağa qalxan, mübarizə aparılan, çadralarını atan ana-bacılığımızın təsviri deyilmi? S.Rüstəm şeirlərində nə qədər həsrətdən, intizardan söz açsa da heç bir zaman ümidini itirmirdi. Vüsal həsrətinə son qoyulacağına ümidi ilə yazıb yaradırdı:

*Mən ümitsiz deyiləm, könlüm
ümid məskənidir,
Xoş vüsal arzulu şeirimdə qızıldan yeri var.*

Şeirə həsrətlərə şeir oxumağın ucadan, Bir qarış olsa da, Təbrizdə Süleyman yeri var. Əsərlərində təbrizli gözəlləri də vəsf et-

mişdir. Qaçmaq Nəbi arasında diqqətə layiq diqqət çəkir. Ərbabin Qaçmaq Nəbiyə xitabən "Arazın o tayının dərdi səniçün azlıq edirdi ki, hələ bu tərəfə də əl uzadırsan?...". - dediyi sözlərini eşidən Qaçmaq Nəbi əsəbi hələ də ona tutarlı cavab verir: "Arazın o tayı da, bu tayı da mənim doğma el-obamdır. Elin də o baş, bu başı olmaz. Bunu sırğa elə, əs qulağından...". 84 illik ömrünü cənub həsrəti, cənub dərdi ilə yaşayan şair bu dünyadan nigaran köçdü. Özünü o taylı, bu taylı vətənin şairi hesab edən Süleyman Rüstəm bütöv, vahid Azərbaycan sevdalısı idi. Şair "Vəsiyyə" şeirində məzarı üstünə gül-çiçək əvəzinə, Arazdan gətirilmiş su sapılması vasitəsilə yazmışdır:

*Su səpin qəbrimə, dincəlim bir az,
Təzədən başlayım sonra söhbətlə.
Sizdən bir ricam da, dostlar budur, bu-
Kürdən yox, Arazdan gətirin suyu.*

Yarası lələtək açılan mənəm (S.Rüstəmin yaradıcılığında cənub mövzusu)

*mən bu tayda azad qışam,
Sən dərdə bax, gözəlirənə
gürünməyə üzüm yoxdur!*

"Vüsal həsrət"i şeiri çoxdan yazılısa da sanki bu gün İranda azadlıq mübarizəsinə qalxan cənublu bacı-qardaşlarımızın etiraz dalğasını uzaqgörənliklə təsvir edirdi:

*Qəliqətdən oyanmış görürəm sizi,
Dağ kimi dayanmış görürəm sizi.
Al qana boyanmış görürəm sizi,
Dərdiniz dərdimdir, yaranız yaram.*

"Niyyə quşlar kimi qanadım yoxdur. Niyyə o sahile uça bilmirəm?" - deyən şair azadlığın bayrağını ürekdən öpərək, haqq yolunda canlarından keçməyi bacaran soydaşlarımızı şeirlərində mübarizəyə səsləyirdi:

*Səttarxanın bayrağını qəlbindən asan,
Millətinin şöhrətini günəşə yazan,
Əli qanlı cəlladların qəbrini qazan
Ağ günləri salamlayan sən deyilmidim,
Alını açıq o qəhrəman sən deyilmidim?*

S.Rüstəmin cənublu ədiblərlə yazışmaları da diqqət çəkir. Ədibin Şəhriyar, Səhənd, Cavad Heyət və digərlərinə şeirlə müraciətlərində S.Rüstəm cənub ağrı-acısını onlarla bölüşür, bu yolla azadlıq da olsa könül rahatlığı tapırdı. Xüsusilə, Şəhriyarla şeir dilində məktublaşması oxucuda böyük maraq doğurur:

*İgid, şanlı bir millətin oğlusan,
Adı-sanlı bir millətin oğlusan.
Səttarxanlı bir millətin oğlusan,
Ayrı deyil, anan, anam, Şəhriyar,
Qan qardaşın Süleymanam, Şəhriyar!
Şair bu azadlıq savaşında Təbrizdə qara matəm çadralarına bürünmüş cənublu ana-*

məyi unutmayan şair qəlbindəki xoş hissə və duyğuları dilə gətirirdi.

*Hər gün məni gözəl, bilirəm, gözələri yolda
Gəl-gəl-deyərək əlləri nərgizli gözəllər.*

*Təbrizdən uzaqsan, bilirik,
qəm yemə, Rüstəm
Xatırlayacağıq səni təbrizli gözəllər!*

Ayrılıq yollarının həsrətini intizarla çəkən şairin bu mövzuda yazdığı qəzəllər də maraqlıdır. Gözündə əbədi canlı bir şəkil kimi həkk olan sevgili cananına qovuşmağın həsrətini yaşayan, məhəbbətin dolaşdığı macerasına qər olunan şairin "Bu gecə" qəzəli onun ürək ağrısını, həmçinin, həsrətini poetik boyalarla təsvir edən sənət incisidir.

*Gəlmədi məclisimə, sevgili canan, bu gecə,
Can evimdən ələ bildim ki, köçüb can bu gecə.*

*Çox düşündüm səni, sensizliyə
dözmür bu könlüm,
Çəkdi qəm ordusunu üstümə hicran bu gecə.*

*Gəlməmiş olsaydın əgər məclisə, təbrizli gözəl,
Ayağın altında kəsərdim neçə qurban bu gecə.*

*Nə deyim, mən nə deyim ayrılığın bəsinə,
Qaldı sensiz, gözü yollarda Süleyman bu gecə!*

S.Rüstəmin 1940-cı ildə işıq üzü görən "Qaçmaq Nəbi" pyesində də ədib çox incəliklə, ustalıqla Cənub məsələsinə toxunmuşdur. Arazın o tayında - cənubda soydaşlarımızın öz ev-əşiklərindən zorla çıxarılmasını haqqında şahın fərmaşısını canfəşanlıqla, qəddarlıqla yerinə yetirməyə çalışmış ərbab-

*Arzuma bələddir bu torpaq anam,
O yaxşı bilir ki, mən Süleymanam.*

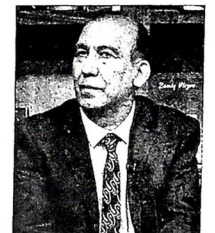
Bəli, Xalq şairi Süleyman Rüstəm bütün varlığı ilə, qəlbi ilə, bütöv Azərbaycanın olacağına inanırdı. O, inanırdı ki, tezliklə, cənublu bacı və qardaşlarımız istibdadından, zülmədən qurtulacaq, azadlığa, müstəqilliyə qovuşacaqlar. Bu, onların əlahəzrət haqqıdır.

Bu gün İranda zülmkar mollaçılıq rejiminə qarşı aparılan azadlıq mübarizəsində cənublu bacı-qardaşlarımız öndə gedir. Artıq ox yayından çıxmışdır. İnanırıq ki, onla haqq etdikləri azadlığa, müstəqilliyə, hürriyyətə nail olacaqlar. Onların haqlarını qorunacaq.

Ümid edirik ki, tezliklə, ölməz ustad sənətkarımız, xalq şairi Süleyman Rüstəmin ruhu rahatlıq tapacaq, şad olacaqdır.

PS. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin Türkdillli Dövlətlərin Əməkdaşlıq Şurasının Baş Katibi Bağdat Amreyevi qəbul edərkən demişdir: "Biz taleyin hökmü ilə dövlətimizdən ayrı düşmüş Azərbaycanlılara, həmçinin, bizim qardaş türk dövlətlərinin digər xalqlarının dövlət sərhədlərindən hüdudlarından kənarında yaşayan çoxsaylı nümayəndələrinə kömək etmək, onların inkişafı, onların Azərbaycan dilini, Azərbaycan ənənələrini, Azərbaycan mədəniyyətini qoruyub saxlamaları, azərbaycanlıq prinsiplərinə sadıq olmaları və öz tarixi Vətəni ilə əlaqələri heç vaxt kəsməmələri üçün əlimizdən gələni edəcəyik".

Əlbəttə ki, dövlət başçısının bu fikirləri Arazın o tayında yaşayan 40 milyona yaxın soydaşımıza da şamil olunur. Ustad şair özü demişdir: "Gün o gün olacaq, o gün gələcək, başqar dincələcək, həyat güləcəkdir".

Qafar Əsgərzadə, Əməkdar jurnalist, Pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent